

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostně právní

Katedra společenských věd (KSV)

Policista jako oběť

Bakalářská práce

Policeman as a victim

VEDOUCÍ PRÁCE

PhDr. Ing. Červený Viktor Ph.D.

AUTOR PRÁCE

Nela Musálková

PRAHA

2023

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala, v této práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze, dne 21. ledna 2023

Nela Musálková

Poděkování vedoucímu bakalářské práce:

V rámci této práce bych upřímně chtěla poděkovat panu PhDr. Ing. Viktorovi Červenému Ph.D., svému vedoucímu bakalářské práce za odborné vedení, věcné poznatky k této práci a inspiraci při tvorbě mé bakalářské práce. Zároveň bych chtěla poděkovat kolegům z útvaru Pohotovostní motorizované jednotky Praha za poskytnutí potřebného materiálu, spolupráci při zjišťování informací pro praktickou část. Mé poděkování také náleží mé rodině, která mi po celou dobu tvorby bakalářské práce byla oporou.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá zátěžovými stresovými situacemi, ve kterých se policisté ocitají při výkonu služby. Zabývat se budeme situacemi, ve kterých policisté zažívají změny svých pocitů a svého chování, a které jsou zároveň charakteristické pro oběti. Práce se skládá z části teoretické a praktické. Teoretická část vymezuje základní pojmy, které jsou součástí viktimologie a viktimizace. Dále je v teoretické části vymezeno chování typické pro oběti, které se může dotknout i policistů. Součástí práce jsou uvedené viktimogenní faktory, se kterými se policisté mohou při výkonu služby setkat. Praktická část se věnuje průzkumu řízenými rozhovory se skupinou respondentů, které mají za cíl zjistit vnímání krizové situace, případně ovlivnění prožitou situací a ověřit rozsah poskytované psychologické péče v rámci Policie ČR.

Klíčová slova: Oběť – viktimologie – viktimizace – stres – zátěž – stresová situace – viktimogenní situace – posttraumatická stresová porucha – krizová intervence

Annotation:

The bachelor's thesis deals with stressful situations in which police officers may find themselves during performance of duty. We will deal with situations in which police officers experience changes in their feelings and behavior, which are also characteristic of the victim. The work consists of theoretical and practical part. The theoretical part defines the basic concepts that are part of victimology and victimization. Furthermore, the behavior and actions typical for victims in general and specifically for police officers affected by a critical situation are defined. The practical part is devoted to research through interviews, which aim to find out the police officer's feelings after the end of the crisis situation and to find out all options for psychological assistance to members of the police of the Czech Republic after crisis situation.

Keywords: Victim – Victimology – Victimization – Stress – Onus – Stressful Situation – Viktimogenic Situation – Posttraumatic Stress Disorder – Crisis Intervention

Obsah

A. ÚVOD DO TEORETICKÉ ČÁSTI.....	8
VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ.....	10
1. Pojem oběť	10
1.1. Typologie oběti.....	10
1.2. Vymezení pojmu oběť z pohledu právního.....	12
1.3. Poškozený	13
1.4. Viktimologie.....	14
1.4.1. Kriminalistická viktimologie	15
1.4.2. Viktimogenní faktory	16
1.4.3. Viktimogenní situace	17
1.5. Viktimizace.....	18
1.5.1. Primární viktimizace	19
1.5.2. Sekundární viktimizace.....	19
2. POLICISTA V ROLI OBĚTI	21
2.1. Postavení policisty PČR	21
2.2. Stres a zátěž.....	22
2.2.1. Policejní stres.....	24
2.2.2. Zvládání stresových situací v policejní praxi (coping)	25
2.2.3. Dopad stresových situací na policisty	27
2.3. Viktimogenní situace v profesionální činnosti policisty	27
2.3.1. Fyzické násilí na policistech.....	28
2.3.2. Vyšetřování násilné trestné činnosti.....	30

2.4. Použití služební zbraně	30
2.4.1. Psychologické důsledky po použití střelné zbraně	32
2.5. Posttraumatická stresová porucha	32
3. POMOC A PODPORA POLICISTŮM	35
3.1. Formy krizové pomoci.....	35
3.2. Psychologická pomoc u Policie ČR.....	36
3.3. Posttraumatická intervenční péče (PIP).....	36
B. ÚVOD DO PRAKTICKÉ ČÁSTI	38
4. Metody průzkumu	39
5. Otázky řízeného rozhovoru	40
5.1. Seznam otázek	40
6. Vyhodnocení terénního průzkumu	51
7. Závěr.....	54
8. Seznam použité literatury.....	56
9. Seznam příloh.....	59
10. Seznam použitých zkratk	60

A. ÚVOD DO TEORETICKÉ ČÁSTI

Téma policista jako oběť jsem si zvolila z důvodu mého působení u Policie ČR, kde jsem zařazena na Pohotovostní motorizované jednotce Praha (dále jen PMJ Praha), kde jsem stejně jako moji kolegové v první linii v kontaktu s běžnými občany. Tento přímý kontakt s osobami na ulici může skýtat různá nebezpečí, která při práci se závadovými osobami podstupujeme. Když zde hovořím o pojmu riziko, nebo nebezpečí, myslím tím riziko být viktimizován přítomností u psychicky tíživých zákroků, jako jsou těžká zranění osob při dopravních nehodách, zákroky vůči agresivním osobám, použití zbraně proti ozbrojenému pachateli apod. Jelikož jsem na svém útvaru PMJ Praha v kontaktu s mnoha kolegy, kteří byli již několikrát vystaveni zátěžovým zákrokům, rozhodla jsem se vyzkoumat psychické dopady na osobnost policisty a dále na možnosti, jak případně policistům s posttraumatickými poruchami pomoci.

V úvodní teoretické části této bakalářské práce, která disponuje třemi kapitolami, si představíme názvosloví týkající se obecně oběti, poškozeného a vysvětlení základního dělení viktimizace. V první kapitole si zároveň uvedeme a stručně rozdělíme viktimogenní faktory. V průběhu druhé kapitoly teoretické části se budeme věnovat policistovi jako oběti, kde si definujeme pojmy stres, zátěž a krátce si uvedeme případ z mé osobní policejní praxe, který může být považován za viktimizující. Tato kapitola se blíže věnuje psychickému dopadu tíživých zákroků na policisty a pojmu posttraumatická stresová porucha. Třetí a poslední kapitola teoretické části se věnuje pomoci policistům, kde se získáváme informace vedoucí k zajištění pomoci policistům po viktimizujícím zákroku. V této kapitole se zabýváme možnostmi, které mohou policisté v rámci duševní péče u PČR využít, dále vznikem posttraumatických intervenčních týmů, které vznikaly napříč všemi ředitelstvími Policie České republiky, (dále jen PČR) k zajištění psychologické pomoci policistům. Hlavním cílem této bakalářské práce je získat za pomoci řízeného rozhovoru s několika respondenty z útvaru PMJ Praha informace, s jakými viktimogenními

situacemi se během své služby setkali a posoudit, zda jsou možnosti poskytované pomoci v rámci PČR dostačující.

VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

1. Pojem oběť

Předmětem zkoumání viktimologie je oběť s jejími charakteristikami, které jsou detailněji rozebrány v kapitole o viktimogenních faktorech. Pojem „oběť“ lze chápat z několika pohledů, čímž se společnost dělí do několika pomyslných táborů. Obecně si pro úvod můžeme rozdělit oběť na dva pohledy, kdy další dělení nalezneme v následující podkapitole. Prvotním a nejčastějším pohledem je oběť převážně chápána jako někdo, kdo je přímo zasažen trestným činem. Druhým pohledem můžeme poukázat, že osoba považována za oběť se může vztahovat i na osoby blízké, které jsou nepřímo zúčastněny trestného činu (například pozůstalí po obětech násilných trestných činu – vražd, také děti, které během svého života jsou svědky domácího násilí např. mezi rodiči.)¹

1.1. Typologie oběti

Podle L. Čírtkové lze k posouzení typu oběti zohlednit různá hlediska. Jako zakladatel viktimologie je považován Hans von Hentig (1948) a Benjamin Mendelsohn, kteří ve své typologii zmiňovali spíše sociální znaky.

Mezi nejvíce používané typologie obětí patří:

- 1) **Typologie oběti podle zažitého trestného činu** (např. oběti přímého fyzického násilí),
- 2) **Typologie oběti podle reakce na trestný čin** (oběť aktivní, pasivní),
- 3) **Typologie oběti podle interakce “oběť – pachatel”** v době kolem spáchání trestného činu.

¹ ŠTEFUNKOVÁ, Michaela. *Oběti kriminality: poznatky z viktimizační studie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019, s. 23, Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-174-5.

Výše zmiňovaná "Typologie oběti podle interakce "oběť – pachatel" v době kolem spáchání trestného činu" patří mezi ty neznámější, kterou do literatury uvedl autor egyptského původu E. A. Fattah (viktimolog), který rozlišuje pět základních typů obětí a to:

1. Zúčastňující se oběť

Jedná se o nejčastější situaci, kdy se oběť a pachatel mezi sebou znají.

2. Nezúčastňující se oběť

V tomto případě nedochází k interakci mezi pachatelem a obětí, není tedy přítomná vztahová vazba, a tedy oběť neměla možnost vnímat potencionální ohrožení.

3. Provokující oběť

Jedná se o situaci, kdy oběť podcenila nebezpečnost situace, špatně odhadla pachatele a záměrně se vystavila viktimogenní situaci.

4. Latentní oběť

V takovém případě role oběti není veřejná. S velkou latencí neboli skrytou činností se předpokládá u obtížnějších kontrolovatelných jevů, jako je násilí (fyzické, psychické, sexuální) páchané v rodině.

5. Nepravá oběť

Tady je role oběti získána shodou nešťastných náhod. Zde se může použít přísloví „ve špatnou dobu, na špatném místě“. Daný útok směřoval jiným směrem na jinou osobu.²

V mnoha literaturách se můžeme setkávat s nespočet názory či definic typologie obětí obecně nebo konkrétně oběti trestných činů.

Za důležité rozdělení lze považovat dělení obětí trestných činů z hlediska viktimologie.

Rozděluje se do tří základních skupin:

- 1) **Primární** – oběti přímo zasažené trestným činem
- 2) **Sekundární** – blízké osoby oběti, které s danou obětí mají nějakým způsobem emocionální vztah a újmu oběti prožívají jako újmu vlastní (např. manžel/manželka, rodinný příslušník)
- 3) **Terciální** – blízké sociální okolí (např. kolegové z práce, přátelé)³

1.2. Vymezení pojmu oběť z pohledu právního

Dle aktuální platné právní úpravy v České republice definuje pojem „oběť“ zákon o obětech trestných činů č. 45/2013 Sb., který v § 2 odst. 2 stanovuje, že:

„Obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena škoda nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil nebo měl obohatit.“ V následujícím odstavci výše uvedeného paragrafu je v § 2 odst. 3 z. č. 45/2013 Sb. uvedeno, že se za oběť

² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 114-115. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-86473-86-4.

³ VELIKOVSKÁ, M., *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2016, s. 15. ISBN 978-80-247-4849-8

považuje také ten, komu byla způsobena újma utrpěním v důsledku smrti oběti, v přesném znění: „*Za oběť se považuje též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich.*“ Samostatný zákon dále stanovuje druh oběti, která je svým významem specifická, a to *zvláště zranitelná oběť*, kdy zákon přesně definuje takové oběti, kterými jsou děti, osoby vysokého věku nebo s fyzickým, psychickým či mentálním hendikepem. Dále se jedná o oběti trestného činu obchodování s lidmi a oběti proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti.⁴

1.3. Poškozený

V České republice se v právních předpisech setkáváme s vymezením pojmu „poškozený“, který je velmi často zaměňován s pojmem „oběť“. Zásadním rozdílem mezi výše uvedenými pojmy je ten, že oběť je definována v z. č. 45/2013 Sb., zato pojem poškozený je definován v trestním řádu z. č. 141/1961 Sb., konkrétně v oddíle 7, v § 43 odst. 1, kdy uvádí, že poškozený je: „*Ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil (poškozený)*“⁵

Z vlastních postřehů z policejní praxe si dovoluji říct, že při různých úkonech orgánů činných v trestních řízeních, kde jsem byla osobně přítomna, bývá pojem „poškozený“ velmi často zaměňován jako synonymum pojmu oběť.

Zásadním rozdílem mezi poškozeným a obětí je z pohledu formy způsobené újmy. U oběti postačí pouze to, že újma vznikla vykonaným trestným činem. Za to

⁴ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-109-7.

⁵ Trestní předpisy: redakční uzávěrka, Ostrava: Sagit, 2010, s. 130. ÚZ. ISBN 978-80-7488-111-4.

u poškozeného je nutná újma – ublížení na zdraví, způsobené majetkové škody, či nemajetkové škody.⁶

1.4. Viktimologie

Definice viktimologie pochází z latinsko – řeckého překladu (latinsky- *victima* = oběť a řecky - *logos* = věda). Začlenění viktimologie mezi ostatní vědní obory není zcela jednoduchá věc, jelikož oběť trestného činu jako samostatný předmět viktimologie je již součástí několika vědních oborů, a to především v oboru kriminologie a forenzní psychologie⁷. Viktimologii považujeme za součást kriminologie tím, že obracíme oběť jako účastníka procesu, čímž přispívá viktimologie k rozšíření kriminalistických znalostí o etiologii (příčina) trestné činnosti.⁸

V užším pojetí viktimologie zkoumá vztah mezi obětí a pachatelem, pomoc osobám, které se staly obětí trestného činu a především různé možnosti chování, jak se vyhnout tomu, aby daný jedinec minimalizoval, že se sám stane obětí.⁹

V užším pojetí se viktimologie považuje za součást kriminologie, kdy se obrací pozornost na oběť jako účastníka kriminogeneze. Tímto přispívá viktimologie k obohacení kriminologických znalostí o etiologii trestného činu. V širším pojetí se na viktimologii nahlíží jako na samostatný vědní obor. V tomto pojetí lze říct, že se zabývá např. obětmi války, přírodních neštěstí a katastrof.¹⁰

⁶ NOVOTNÝ, F., a kol. Trestní právo procesní. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 96, 97. ISBN 978-80-7380-677-4.

⁷ VELIKOVSKÁ, M., Psychologie obětí trestných činů. Praha: Grada Publishing, a. s., 2016, s. 9. ISBN 978-80-247-4849-8.

⁸ NOVOTNÝ, Oto. Kriminologie. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, s. 139. ISBN 80-7357-026-2.

⁹ SOCHŮREK, Jan. Nástin vybraných problémů viktimologie. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003, s. 11. ISBN 80-7083-745-4.

¹⁰ GRŮVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. Kriminologie. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 113. ISBN 978-80-7478-614-3.

Viktimologie vědeckým způsobem zkoumá oběti trestného činu, konkrétně to k jakým změnám došlo v chování a prožívání těch, kteří se stali obětí trestného činu.¹¹

Předmět viktimologie tvoří několik jevů, které také mohou být součástí kriminalistické viktimologie.

1. Osoba oběti (biologické, psychické, sociální vlastnosti),
2. Vztahy mezi obětí a pachatelem,
3. Proces viktimizace, zejména role oběti v daném procesu,
4. Role oběti v procesu odhalování, vyšetřování a soudním projednávání věci,
5. Pomoc oběti, způsoby jejího odškodnění,
6. Ochrana občanů před viktimizací.

1.4.1. Kriminalistická viktimologie

V posledních letech lze obor „Kriminalistická viktimologie“, označit za odvětví kriminologické vědy zabývající se obětí jakožto zdroje informací o daném trestném činu, které jsou potřebné k jeho objasnění a odhalení. Zjednodušeně lze říct, že kriminalistická viktimologie zkoumá danou oběť jako nositele či průvodce stop, kdy na základě daných vztahů oběti k pachateli vypracovává postupy, které směřují k usvědčení pachatele. Například se detailně zabývá výslechem svědků, poškozených, dále zkoumá oběť při oznamování trestného činu, spolupráce oběti při rekognici, atd.¹²

¹¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Forezní psychologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 111. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-86473-86-4.

¹² GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 114. ISBN 978-80-7478-614-3.

Závěrem dospíváme k definici: „Viktimologie je součástí kriminologické vědy, zabývající se obětí trestného činu, její roli v genezi a průběhu trestného činu a při jeho odhalování a objasňování, způsoby pomoci oběti po trestném činu a způsoby, jak zabránit viktimizaci potencionálních obětí.“¹³

1.4.2. Viktimogenní faktory

Jako jeden ze základních pojmů viktimologie musíme zmínit pojem viktimogenní faktory. Jedná se o určité vlastnosti člověka (predispozice), které člověka nějakým způsobem méně nebo více předurčují k tomu, aby se stal obětí trestného činu.¹⁴ Porozumění těmto faktorům je důležité především pro to, aby každý pochopil, že profese policisty (každého jedince), je předurčena k tomu, že se může stát obětí trestného činu.¹⁵

Obecně můžeme říct, že viktimogenní faktory jsou předpoklady, aby se kdokoliv (člověk) stal obětí trestného činu.

L. Čírtková ve své knize o viktimogenních faktorech rozlišuje tři skupiny faktorů:

1. Sociální (tj. profese, pozice v rodině, jako např. nejstarší a nejmladší dítě, styl rodinné výchovy.),

2. Osobnostní (seskupení vlastností, které jednotlivce činí náchylné k trestné činnosti, pro konkrétní typ deliktu (znásilnění, podvod.),

¹³ NOVOTNÝ, Oto. Kriminologie. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, s. 114. ISBN 80-7357-026-2.

¹⁴ ŠTĚFÁNIK, O., Oběti trestných činů a viktimologie. Státní zastupitelství. 2010, roč. 8, č. 3, s. 29. ISSN 1214-3758.

¹⁵ VELIKOVSKÁ, M., Psychologie obětí trestných činů. Praha: Grada Publishing, a. s., 2016, s. 67. ISBN 978-80-247-4849-8

3. Behaviorální (tj. rizikové chování, provokující jednání.)¹⁶

Budeme-li se bavit o konkrétním viktimogenním faktoru, co se týče profese, je důležité zmínit zejména profese policisty, hasiče a záchranáře. Tyto zmiňované profese mají dispozice k tomu, aby se staly např. oběťmi trestného činu proti životu a zdraví.¹⁷

1.4.3. Viktimogenní situace

Jedná se taková místa a časové okamžiky, se kterými se spojuje velké riziko ohrožení. Tady platí jednoduchá úvaha, že pokud se takovým místům budeme vyhýbat, lze předpokládat, že pravděpodobnost stát se obětí trestného činu podstatně klesá. To samozřejmě platí i v opačném případě, pokud se takovým místům jedinci nebudou vyhýbat, lze tedy předpokládat, že "šance" stát se obětí trestného činu se razantně zvyšuje.

V tomto konkrétním případě si dovoluji zmínit svou osobní zkušenost, kdy při rodinné dovolené v Spojených státech Amerických v roce 2018, jsme se ve městě Los Angeles ocitli nevědomky v městské části tzv. „downtown“, která je velmi známá tím, že je zde největší procento kriminality a osob bez domova, ve všech ulicích vládou různé gangy a dochází v nich od méně závažných trestných činů, až k těm nejzávažnějším trestným činům (např. loupeže, znásilňování, vraždy, krádeže, atd). Těmto místům jsme se tedy vyhýbali, abychom snížili riziko dostat se do ohrožení.

¹⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 113. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-86473-86-4.

¹⁷ GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 123. ISBN 978-80-7598-554-5.

1.5. Viktimizace

Důležitou součástí viktimologie musíme také zmínit pojem viktimizace. Viktimizaci můžeme označit za proces, kdy se oběť stává obětí skutečnou.¹⁸

Viktimologie se zabývá třemi speciálními problémy:

- a) **Chování oběti** – oběť svým chováním před trestným činem, v době trestného činu a po něm velmi často ovlivní průběh a následně také možnost odhalení a usvědčení pachatele. Oběť velmi často svým chováním směřuje na možného pachatele jakýsi stimulant, který může vyústit v útok pachatele (např. slovní hádky, urážky směřované na pachatele).
- b) **Vztah oběti a pachatele** – velmi často se lze setkávat s tím, že mezi obětí a pachatelem existuje vztah, který ovlivňuje proces viktimizace. Zde mají význam tzv. vztahy objektivní – nezávislé na oběti a pachateli (např. sousedské vztahy, kolegové v práci), ale také vztahy subjektivní – přímé vztahy (např. milenci, obchodní partneři). Obsahem subjektivního vztahu bývá často motiv trestného činu např. eskalující manželské soužití.
- c) **Index viktimizace** – jedná o kvantitativní údaje o počtu obětí, který zkoumá viktimologie.¹⁹

Jak již bylo zmiňováno, viktimizace je dynamický proces, který se formuluje ještě před momentem „spáchání“ trestného činu. Rozlišuje se primární a sekundární viktimizace.

¹⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Vyd. 4., V nakl. Portál 2., rozš. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-931-3.

¹⁹ GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 116 . ISBN 978-80-7478-614-3.

1.5.1. Primární viktimizace

Je újma způsobená pachatelem a vznikající jako bezprostřední důsledek trestného činu. Tato újma se označuje jako újma primární nebo primární rány.

Zásadně lze primární rány rozlišit do 3 kategorií:

1. Fyzická újma – např. narušení fyzické integrity, lehké zranění, těžké ublížení na zdraví s usmrcením,
2. Finanční újma – nejčastěji se můžeme setkávat se škodou na majetku, ale také s ušlým ziskem,
3. Emocionální újma – velmi těžko objektivně postižitelná, jelikož se odvíjí v prožívání oběti a souvisí s osobnostním založením každého jedince. Emocionální újmu prožívá každý velmi individuálně, v horších případech může být pro člověka velmi ničivá a těžko odstranitelná, jelikož může mít rozmanitou podobu. (nеспavost, úzkostné stavy, snížená pracovní výkonnost).

1.5.2. Sekundární viktimizace

Vzniká s jistým časovým odstupem převážně po dokonání trestného činu (deliktu) jako jeho následek.²⁰ Jedná se o újmu, která je vlivem dokonání trestného činu (deliktu) způsobena osobě, kdy se převážně jedná o újmu na psychice. Zdrojem sekundární viktimizace v policejní sféře může být nevhodné jednání policistů, které bude působit na člověka jako velmi necitlivé, netaktní vůči oběti. Častou příčinou sekundární viktimizace může být i nevhodná komunikace s obětí, pozůstalým.²¹ Zjednodušeně lze tedy říct, že v sekundární viktimizaci jde primárně o zkušenost oběti

²⁰ MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2004, s. 606, Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 8071798789.

²¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 116 - 117. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-86473-86-4.

s tím, jak reaguje okolí na to, co se vlastně oběti stalo vlivem spáchání trestného činu (deliktu).²²

²² 1 BOUKALOVÁ H., GILLERNOVÁ I. a kol., Kapitoly z forenzní psychologie. Praha: Karolinum, 2020, s. 130, 131, 142. ISBN 978-80-246-4461-5.

2. POLICISTA V ROLI OBĚTI

2.1. Postavení policisty PČR

Postavení policisty nalezneme v zákoně o Policii č. 273/2008 Sb., který je jeden z nejdůležitějších zákonů, se kterým každý policista denně pracuje. V tomto zákoně je hned v § 1 definován policejní sbor jako: „*Policie České republiky je jednotný ozbrojený bezpečnostní sbor*“. Ve druhém paragrafu jsou zakotveny úkoly policie, kde je uvedeno, že policie slouží veřejnosti a jejím hlavním úkolem je chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek, dále předcházet trestné činnosti, plnit úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti.²³

Z tohoto vyplývá, že profese policisty je velmi specifickým zaměstnáním, které se liší od jiných zaměstnání zejména nutností pracovat se závadovými osobami a zabývat se narušiteli vnitřní bezpečnosti. Práce policisty je prováděna v nepřetržitém režimu a za jakéhokoliv počasí. Za největší riziko u práce policisty je považováno zejména neustálé ohrožení života a zdraví policistů.²⁴ Zde si dovoluji ze své vlastní zkušenosti zmínit, že při přímém výkonu služby se policisté dostávají do nepřehledných a velmi nebezpečných situací se závadovými osobami. Z mého profesního pohledu mohu uvést, že žádná situace není totožná s tou předešlou, tudíž policista v řešení situace často využívá nabytých zkušeností ze své praxe.

Při činnosti policisty se s praxí prolínají právní úpravy a kodex, kterými se policisté musí řídit. Policisté jsou pro veřejnost ostře vnímaná složka bezpečnostního sboru. Lidé si všímají chování, projevů policistů při řešení různých situací, kdy aktuální doba mobilních telefonů je jak postrachem policistů, tak zároveň i přínosem pro mediální

²³ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákony pro lidi: Zákon o Policii ČR. In: Praha, 2008, 273/2008 Sb. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273>.

²⁴ BYDŽOVSKÝ J. Stres a posttraumatická stresová porucha u pracovníků záchranných složek. Rescue report. 2011, roč. 13, č. 6, s. 10. ISSN 1212-0456.

prezentaci Policie ČR. Nicméně ne vždy jsou na sociálních sítích prezentovány zákroky Policie ČR, které mají pozitivní dopad na policii jako takovou.

Policista se při výkonu své profese setkává s mnoha zátěžovými situacemi, kdy vlivem těchto situací může v osobním životě nevědomky vidět více rizika, nebo možného nebezpečí.²⁵

Policista se při výkonu své profese může ocitnout v některé z těchto rolí:

- 1) V roli toho, kdo prosazuje moc (interakce sycené moci)
- 2) V roli toho, kdo podporuje, pomáhá (interakce vyžadující podporu – jednání s obětí)
- 3) V roli toho, kdo prosazuje moc, či poskytuje podporu, sám se ocitá v roli oběti (interakce, kdy policista zažívá pocit oběti)²⁶

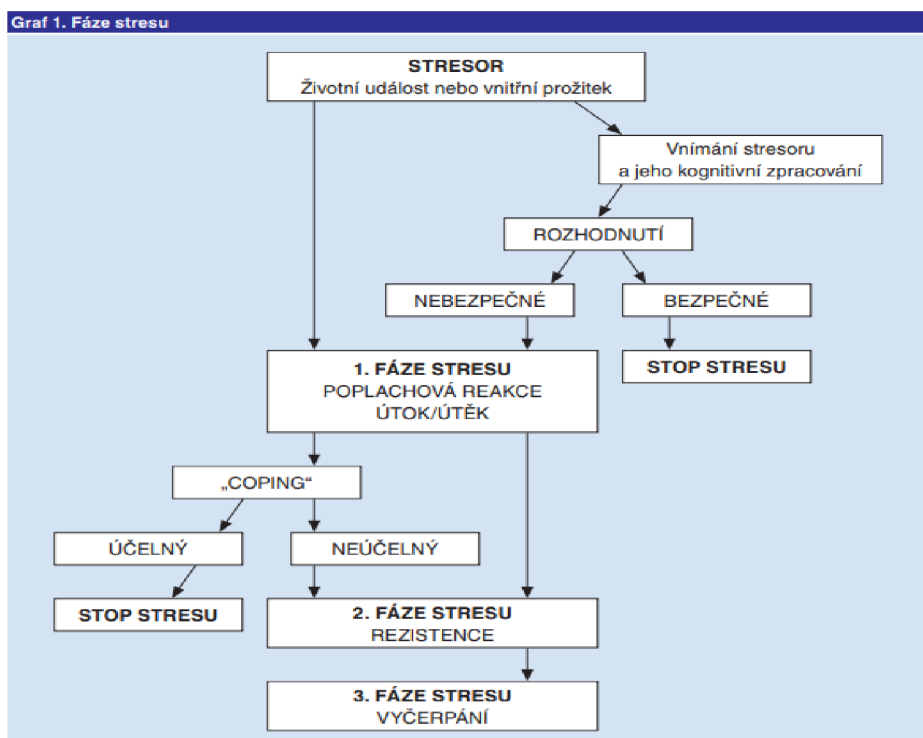
2.2. Stres a zátěž

Obecně pojem “stres” je odvozen od anglického slova “stress”, v překladu jako synonymum slova zátěž, tlak. Stres vzniká tam, kde se člověk dostává do jisté zátěžové situace. Stres se vyskytuje především v životních situacích, kdy jsou na jedince kladeny požadavky v určitou činnost, jejíž plnění probíhá za ztížených podmínek. Pojmy stres a zátěž jsou v praxi považovány za synonyma, ve kterých můžeme rozpoznat minimální rozdíl. Stres je obecné označení pro situace, které jsou pro člověka náročné, při kterých pociťuje tíživé pocity. Stres u jedince vzniká tehdy, když se člověk dostává do zátěžové situace, tj. když na něj doléhá různý druh tlaku,

²⁵ ZIETLOW, B., Representative Studies on Victimisation: Research Findings from Germany [online]. Germany: Dirk Baier and Christian Pfeiffer, Nomos Verlagsgesellschaft mbH, 2016. [cit. 28.11.2021]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/j.ctv941sz3.9>

²⁶ KATEDRA SPOLEČENSKÝCH VĚD Policejní akademie České republiky, Projekt - Aktuální problémy forenzní viktimologie, psychologie a etiky v rozvíjení sociálních kompetencí policistů, při řešení psychicky a eticky náročných interakcí, Praha, 2021.

obrazně řečeno ze všech stran.²⁷ Na stres lze také pohlížet jako na zatížení organismu, ke kterému může docházet vlivem několika stresorů.²⁸ Stres lze považovat za specifický případ zátěže.²⁹

Obr. č. 1 – fáze stresu³⁰

Pokud je jedinec postaven před určitou zátěžovou situací, chování daného jedince na určitou zátěžovou situaci je podřízeno jeho vlastnostem a připraveností. Například

²⁷ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. Psychologie zdraví. Praha: Portál, 2001. ISBN 8071785512.

²⁸ PEŠEK, Roman a Ján PRAŠKO. Syndrom vyhoření: jak se prací a pomáháním druhým nezničit: pohledem kognitivně behaviorální terapie. V Praze: Pasparta, 2016. ISBN 9788088163008.

²⁹ PAULÍK, K., Psychologie lidské odolnosti. Praha: Grada Publishing, a. s., 2017, s. 65. ISBN 978-80-247-5646-2

³⁰ www.internimedica.cz/: stres, eustres a distres. <http://www.internimedica.cz/> [online]. Praha, 2008 [cit. 2023-03-05]

k přijetí do služebního poměru uchazeče k Policii ČR musí uchazeč splňovat několik podmínek. Kromě fyzické způsobilosti, bezúhonnosti, zdravotní způsobilosti a minimálního věku 18 let, je také nedílnou podmínkou psychická způsobilost. Psychická způsobilost je upravena vyhláškou MV č. 487/2004 Sb. a je prováděna psychologickým pracovištěm Policie ČR formou psychologického vyšetření, kdy je výsledkem ověření, zda uchazeč splnil osobní předpoklady, které jsou nutné k vykonání služby u Policie ČR.³¹ Jedním z příkladů je typicky zvládnání různých stresových – zátěžových situací, ke kterým se policista při výkonu služby u Policie běžně dostane. Pod zátěžové situace dle L. Čírtkové ještě řadíme frustraci, deprivaci, konflikty a problémy. Frustrací se rozumí takové zátěžové situace, kdy vnitřní či vnější překážky blokují možnost uspokojení aktuálních potřeb jedince. Deprivací je zvláštní frustrační situace, kdy jedinec strádá v důsledku absence vnějších podnětů nutných pro uspokojení potřeb (např. citové strádání).³²

2.2.1. Policejní stres

Policejní práce je mezi jinými profesemi velmi specifická, a to především takovými zátěžovými situacemi, kterým se běžný člověk přirozeně vyhýbá. Policista se během každé běžné služby setkává s banálnějšími situacemi, jako jsou přestupky v dopravě, přestupky na úseku veřejného pořádku, jako je rušení nočního klidu, až po závažnější situace. Závažnějšími situacemi jsou např. ohledání místa činu zemřelé osoby, oznámení pozůstalým o úmrtí člena rodiny, zásahy proti ozbrojeným pachatelům či samostatné použití zbraně proti nebezpečnému pachateli.

³¹ VOKUŠ, Jiří. Policie České republiky: Police of the Czech Republic : pomáhat a chránit. Praha: Policejní prezidium České republiky, 2010. ISBN 978-80-254-6098-6.

³² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Policejní psychologie. Vyd. 4., V nakl. Portál 2., rozš. Praha: Portál, 2004, s, 125. ISBN 80-7178-931-3

Takové situace policisté považují jako stav zátěže psychické, emocionální a fyzické. Policejní stres musí být spojován s policistou, který:

- byl pro profesi policisty vybrán podle moderních výběrových procedur (tj. lékařské, psychologické osvědčení),
- je členem normálního fungujícího oddělení (tj. dobrá disciplína, jasné rozdělení rolí, komunikativní kolektiv),
- se v průběhu běžné služby ocitl v situaci, která některými svými parametry překračuje obvyklý rámec běžné zkušenosti, narušuje emocionální stabilitu, ve které jsou příznaky stresu častým a zákonitým jevem.³³

2.2.2. Zvládání stresových situací v policejní praxi (coping)

Psychologie problematiku zvládání zátěže a stresu nazývá souhrnným názvem "coping".³⁴ Aby zvládnutí stresové situace bylo úspěšné, rozlišují se dva způsoby odbourávání stresu. První skupinou jsou obranné mechanismy, které představují přístup jedince k dané situaci, která se mu v daný okamžik zdá těžko řešitelná a současně ohrožující vlastní sebeúctu.³⁵ Obranné mechanismy probíhají jako pokusy o zvládnutí situace tím, že se pokouší překroutit situaci tak, aby se stala přijatelnou. Každý jedinec preferuje různé obranné mechanismy, které odpovídají jeho osobnosti. Obranným mechanismem je regrese, kdy se jedinci chovají věkově nepřiměřeně primitivnímu chování. Další je racionalizace, kdy se jedinec snaží rozumně a důstojně vše vysvětlit. Další možností je proces, kdy má jedinec tendence negativní emoce

³³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Vyd. 4., V nakl. Portál 2., rozš. Praha: Portál, 2004, s. 129. ISBN 80-7178-931-3

³⁴ KŘIVOHLAVÝ, J., *Psychologie zdraví*. 3. vyd., Praha: Portál, s. r. o., 2009, s. 69. ISBN 978-80-7367-568-4.

³⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Vyd. 4., V nakl. Portál 2., rozš. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-931-3.

přesouvat do jiné přijatelné činnosti.³⁶ Druhou skupinou jsou strategie zvládnání stresu. Jedná se o složitý myšlenkový pochod, ve kterém se jedinec rozhoduje pro určité řešení dané situace. Policejní psychologie využívá poznatky o stresu a jeho zvládnání a snaží se jej aplikovat na podmínky policejní práce. Obecné zásady zdolávání stresových situací v terénu zahrnují možnosti sebeovládání jako je relaxační cvičení v podobě uklidnění dýchání, soustředit se na smyslové vjemy. Vzhledem k nepřeborné možnosti relaxačních technik si každý jedinec může vybrat, co mu bude osobně vyhovovat nejlépe.³⁷ Dalším možným způsobem jak nejlépe zvládnout zátěžové situace je nácvik či praxe v terénu. Při nácviku se policista učí jak se nejlépe soustředit a zvládnout konkrétní danou situaci. Jeden z nejlepších způsobů jak zátěžovou situaci zvládnout je především psychická připravenost.³⁸ Doporučuje se, aby se policisté dbali na své duševní zdraví, tato forma péče se v psychologii nazývá psychohygiena. Mezi časté problémy policistů ve výkonu služby patří tzv. „přehlcení“ lidmi. K tomuto dochází vlivem časté, náročné a třeba i zmatečné komunikace s osobami, nebo skupinou osob, se kterou je policista v kontaktu. V tomto případě si postačí uvědomit, že každý jedinec potřebuje čas pro sebe a od většího počtu lidí se oprostit. Také ke zdravému psychickému zdraví policisty přispívá setkávání se s jinou skupinou lidí mimo tzv. „policejní svět“.³⁹

³⁶ VELIKOVSKÁ, M., *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2016, s. 89-91. ISBN 978-80-247-4849-8

³⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Vyd. 4., V nakl. Portál 2., rozš. Praha: Portál, 2004, s. 135. ISBN 80-7178-931-3.

³⁸ ČÍRTKOVÁ L., *Policejní psychologie*. 2. vyd., Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 143. ISBN: 978-80-7380-581-4.

³⁹ VLÁŠKOVÁ L. Žebříček náročných policejních situací aneb proč nepodceňovat péči o sebe při policejní práci. *Drugs & Forensics bulletin Národní protidrogové centrály*. 2019, roč. 25, č. 2, s. 35, 41, 42. ISSN 1211-8834.

2.2.3. Dopad stresových situací na policisty

Policista se během své služby u Policie ČR často setkává s nebezpečnými situacemi, které jsou ve srovnání s běžnými situacemi psychicky velmi náročné, a je obtížné se s nimi racionálně vypořádat. Vlivem extrémně stresového prožitku se mohou u policisty rozvinout různé poruchy chování, které se týkají jeho fyziologických reakcí, které nazýváme posttraumatická stresová porucha.⁴⁰ K tomuto tématu se budeme detailněji věnovat v další podkapitole. Jak již bylo zmíněno, policista je během své služby vystaven situacím, které obsahují mnoho rizik, počínaje stresem z náročné služby a končí nebezpečím ve smyslu ohrožení vlastního života a zdraví.

Mezi nejčastější traumatizující situace policisty při výkonu služby patří:

- ohrožení vlastního života,
- ohrožení života kolegů, svých blízkých,
- použití služební zbraně,
- trestné činy konané na dětech,
- pohled na devastující zranění, úmrtí – násilná vražda.⁴¹

2.3. Viktimogenní situace v profesionální činnosti policisty

V předchozích podkapitolách byla popsána zátěž a stres obecně, dále různé psychologické aspekty, se kterými se policista během své služby u Policie ČR může setkat. V následující části práce budou představeny různé viktimogenní situace v profesionální činnosti policisty, kdy se primárně zaměříme na konkrétní situaci, při

⁴⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Joža SPURNÝ. Péče o policisty po extrémních stresových situacích. *Kriminalistika*. Praha: Ředitelství služby kriminální policie, 2001, s. 23-37. ISSN 1210-9150.

kteřé došlo k použití střelné zbraně policistou ve službě. Tato situace bude zároveň hlavním předmětem průzkumu v praktické části.

Policie ČR je svou vnitřní strukturou rozdělena na jednotlivé organizační články a jejich hierarchické uspořádání. Policista je v rámci této organizace považován za článek bezpečnostního sboru, kdy je velmi zásadní, aby každý plnil rozkazy (přikazy) svého nadřízeného a řídil se dle zákonných ustanovení.⁴²

Ve stručnosti si představíme nejčastější viktimgenní situaci na pracovišti, která převážně vzniká vlivem hierarchického postavení policistů, jedná se o tzv. Bossing. Zjednodušeně se jedná o šikanu podřízeného nadřízeným na určitém pracovišti. U Policie ČR se také můžeme v rámci šikany setkat s tzv. mobbingem, což je také případ šikany, kdy jedná se šikanu mezi kolegy, nebo spoluzaměstnanci.⁴³ Mezi nejčastější případy bossingu u Policie ČR můžeme řadit prikazování ze strany nadřízeného k podřízenému velmi náročné a často nesplnitelné úkoly. Obvyklým případem může být rovněž neustálá kontrola podřízeného ze strany nadřízeného během pracovní doby.⁴⁴

2.3.1. Fyzické násilí na policistech

Prvotně zmíníme fyzické násilí osob, které je užíváno vůči policistům. Primárně se jedná o situace, kdy jsou policisté v kontaktu s agresivním pachatelem, který svým impulzivním chováním ohrožuje život a zdraví osob. Nejčastějším případem takové

⁴² VLÁŠKOVÁ L. Žebříček náročných policejních situací aneb proč nepodceňovat péči o sebe při policejní práci. *Drugs & Forensics bulletin* Národní protidrogové centrály. 2019, roč. 25, č. 2, s. 35, 41, 42. ISSN 1211-8834.

⁴³ Epravo.cz: Mobbing a bossing čili šikana na pracovišti – lze se proti nim bránit? [online]. [cit. 28.11.2021]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz>.

⁴⁴ Ebozp.vubp.cz: Bossing [online]. [cit. 28.02.2023]. Dostupné z: <https://ebozp.vubp.cz>.

situace je, že se policista ocitne na události, kde již bylo ze strany pachatele násilí započato např. na jinou osobu (partner/partnerka) a pokračuje dál proti policistovi.⁴⁵

Z osobní služební zkušenosti uvedu situaci, kdy jsme během výkonu služby byli s kolegou vysláni na dvě agresivní osoby, dle sděleného popisu se jednalo o muže a ženu, kteří se nacházeli na ulici na Praze 5 a verbálně napadali kolemjdoucí. Dle oznamovatele se jednalo o osoby, které svým chováním vykazují známky ovlivnění omamnými a psychotropními látkami. Po příjezdu hlídky se na ulici nacházely dvě osoby, které odpovídaly popisu. Při zahájení komunikace hlídky s osobami bylo znatelně vidět, že se osoby projevují agresivním jednáním, které také začalo směřovat vůči hlídce Policie ČR. Po krátké době došlo k pokusu fyzického napadení jednoho člena hlídky, a to konkrétně pokusem udeřit pěstí policistu do oblasti obličeje. Důležitým aspektem v této situaci jsou jednoznačně užití omamné a psychotropní látky, které ve značně míře ovlivňují chování pachatelů.

Není nic neobvyklého, že se policisté během svého výkonu služby setkávají s lidmi, kteří na policisty začnou verbálně, nebo fyzicky útočit. V tomto případě jsou velmi přitěžující okolností pro policii ČR média, která vypjaté události zaznamenávají. Často se stává, že média formou sociálních sítí sdílí informace o různých tragických událostech (např. vážná dopravní nehoda) dříve než Policie ČR vydá o dané události tiskovou zprávu. V takovém případě se jedná zejména o možné pozůstalé či poškozené, kteří o dané události dozví právě z médií.⁴⁶

⁴⁵ MARGARITA, M., The Justice System Journal [online]. Spring: Taylor & Francis, Ltd., 1980 [cit. 28.02.2023]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/20877597>

⁴⁶ VLÁŠKOVÁ, L. Žebříček náročných policejních situací aneb proč nepodceňovat péči o sebe při policejní práci. Drugs & Forensics bulletin Národní protidrogové centrály. 2019, roč. 25, č. 2, s. 36. ISSN 1211-8834

2.3.2. Vyšetřování násilné trestné činnosti

Dále se mohou policisté setkávat se zátěžovými situacemi při vyšetřování násilných trestných činností. Z velké části se objevují znaky posttraumatické stresové poruchy, kdy se oběti (policista) vrací ve vzpomínkách ke kritické události, kterou zažil. Obecně se jedná o situace, které kladou na policisty zvýšené nároky, působí stresogenně a musí vynaložit značné úsilí, aby danou situaci na místě zvládli. Primární tíživé situace při vyšetřování násilné trestné činnosti jsou:

Extrémní mrtvoly

Tímto pojmem označujeme stresory, které vznikají bezprostředně při vnímání mrtvoly. Psychicky náročně jsou případy mrtvol, které jsou ve fázi rozkladu (zápach) a znetvoření mrtvol (rozřezané části těla).

Smrt dítěte

Vyšetřování takového případu patří mezi psychicky extrémně náročné. Převážně proto, že takový případ si policista velmi často může asociovat na vlastní soukromý život.

Tragické okolnosti případu

Do této skupiny spadají vyšetřovací případy, ve kterých oběť byla policistům, kteří se na místě nacházeli, známa (tj. přítel, kamarád, kolega, soused/sousedka). V takových situacích to u policisty vyvolává pocity soucitu či beznaděje.⁴⁷

2.4. Použití služební zbraně

Jedná se asi o nejvíce zátěžovou situaci, se kterou se může policista během své služby setkat. Nejedná se pouze o stresovou reakci po použití střelné zbraně, ale

⁴⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Vyd. 4., V nakl. Portál 2., rozš. Praha: Portál, 2004, s. 130-131. ISBN 80-7178-931-3.

také intenzivní zátěžovou situaci považujeme dobu před samotným použitím zbraně.⁴⁸ Použití střelné zbraně neboli “Post shooting trauma” (dále jen PST) je anglický termín, který lze volně přeložit jako individuální psychickou reakci, která může, ale také nemusí nastat po použití střelné zbraně proti člověku.

Na konci 80. let byl ve Spojených státech amerických proveden výzkum mezi policisty, kteří se během své služby účastnili střelby vůči člověku. Během výzkumu se zjišťovaly reakce jednotlivých policistů během incidentu a bezprostředně po incidentu. Po dotázání 86 policistů bylo zaznamenáno, že:

- 83% policistů v okamžiku, kdy vystřelili ze služební střelné zbraně, zažívali časové zkreslení celé situace,
- 67% policistů zaznamenalo sluchové zkreslení situace,
- 56% zažilo zrakové zkreslení.

Dále bylo z výzkumu zjištěno, že v případech, kde se objevila post shooting reakce, bylo zaznamenáno:

- 58% policistů pociťovalo zvýšenou míru agresivity a hněvu,
- 46% mělo potíže se spánkem,
- u 44% se objevily dotěrné myšlenky.

K závěru výzkumu vyšlo, že nejvíce podpory policisté pocítili od rodiny a blízkých členů, kteří možnou odezvu po situaci zmírnili.⁴⁹

⁴⁸ VLÁŠKOVÁ, L. Žebříček náročných policejních situací aneb proč nepodceňovat péči o sebe při policejní práci. *Drugs & Forensics bulletin Národní protidrogové centrály*. 2019, roč. 25, č. 2, s. 39. ISSN 1211-8834.

⁴⁹ SOLOMON, RM a JM HORN. Post-Shooting Traumatic Reactions. <https://www.ojp.gov> [online]. 1986 [cit. 2023-03-05].

2.4.1. Psychologické důsledky po použití střelné zbraně

K typickým reakcím po použití střelné zbraně se dle L. Čírtkové patří následující projevy:

- zvýšená citlivost na nebezpečí (tj. ve všech lidech bude vidět nebezpečného pachatele),
- obavy z budoucích situací,
- problémy s normami, služebními příkazy,
- konflikty v rodině a okruhu přátel,
- hledání možného útočiště v alkoholu,
- podrážděnost, náhlé změny nálad,
- sebevražedné jednání, kdy situace je nakolik tíživá, že dotyčný "s důsledky střelby nemůže žít".

U každého jedince se různé symptomy mohou objevovat samostatně nebo v různých kombinacích. Každý takový případ je velmi individuální. Mezi nejdůležitější projevy a potíže PST je opakované prožívání situace spojené s např. opakující se noční můrou, s čímž je spojená i nervová labilita, která se projevuje poruchou spánku, záchvaty vzteku apod. Další potíž je snaha vyhnout se jakýmkoliv činností připomínajícím kritickou událost.⁵⁰ Často se objevuje tzv. „flashback“, při kterém dochází k tomu, že člověku se daná situace neustále přehrává v mysli.

2.5. Posttraumatická stresová porucha

Posttraumatickou stresovou poruchu (dále jen PTSP) lze obecně charakterizovat jako reakci na jednorázovou silně traumatizující událost nebo déle trvající stresovou

⁵⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Policejní psychologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-868-9873-3.

situaci.⁵¹ Typické příznaky se ze začátku nemusí jevit nějakým výjimečným způsobem, naopak připomínají obvyklé reakce na ohrožující událost. Pokud příznaky trvají déle než měsíc, lze se už bavit o příznacích PTSP. Konkrétně policisté jsou velmi ohroženou skupinou, kteří mohou vlivem traumatických událostí, se kterými se setkávají v rámci služby, být ohroženi poruchami, které jsou vyvolány stresem.⁵²

Dle odborníků lze rozdělit příznaky PTSP do čtyř hlavních skupin:

- 1) Opakující se vzpomínky, sny (spojené s úzkostmi), ve kterých dochází ke znovuprožití dané situace,
- 2) Ztráta pozitivního myšlení,
- 3) Vyhýbání se činnostem, které souvisí a připomínají traumatickou událost,
- 4) Zvýšená psychická zátěž.⁵³

Chování policisty je v tomhle ohledu velmi specifické a změny chování si může všimnout jak blízké okolí daného jedince, tak v případě policisty i pracovní kolektiv, a to především jeho nadřízený a kolegové, kteří s dotyčným v práci tráví většinu času. V krajních případech si může dotyčný myslet, že jeho život už dál nemá smysl a může se uchýlit k razantnímu řešení situace, a to spáchat sebevraždu.⁵⁴ Lze předpokládat, že opakovaný kontakt se situacemi, které překračují lidskou představitost, a které jsou traumatické, rapidně zvyšují výskyt vzniku PSTP. Jak již bylo výše uvedeno,

⁵¹ VÁGNEROVÁ, M.: Psychopatologie pro pomáhající profese. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4

⁵² *Journal of Workplace Rights* [online]. 14. 2009 [cit. 2023-03-06]. ISSN 19384998. Dostupné z: <http://www.portico.org/Portico/article?article=pgk5t030x2>

⁵³ ŠVINGALOVÁ, Dana. *Stres a "vyhoření" u profesionálů pracujících s lidmi*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2006. ISBN 80-7372-105-8.

⁵⁴ ČÍRTKOVÁ L., SPURNÝ J, Péče o policisty po extrémních stresových situacích. *Policista*. 2001, č. 12, s. 1-8 (příloha). ISSN 1211-7943

vyšší pravděpodobnost výskytu PSTP se vyskytuje primárně u profesí bezpečnostních a záchranných složek (policisté, hasiči, záchranáři), kteří se nejčastěji setkávají s extrémně traumatizujícími situacemi.

3. POMOC A PODPORA POLICISTŮM

Na závěr teoretické části mé bakalářské práce bych ráda uvedla hlavní formy pomoci, které nabízí Policie ČR pro všechny příslušníky policie ČR, a které má každý policista možnost kdykoliv využít.

V této kapitole se tedy zmíníme o možnostech, jak policistovi v roli oběti po traumatickém zážitku pomoci. Každému jedinci je přístupna možnost pomoci na rovině svépomoci a pomoci druhých. Uvedená svépomoc je forma, kdy se nejprve jedinec snaží zvládnout kritickou událost sám. Při svépomoci lze využít efektivních strategií, mezi které patří např. rozvoj sebedůvěry, udržování naděje, že je možné se s danou kritickou událostí vyrovnat, schopnost změnit sám sebe, atd.

3.1. Formy krizové pomoci

V rámci psychologické pomoci lze vymezit tři specifické druhy pokrizové pomoci.⁵⁵ První z nich je "Defusing". Při tomto způsobu pomoci není přítomen psycholog, ani žádný odborný specialista. Koná se formou rozhovoru na neformální úrovni v soukromém prostředí, kdy je předmětem rozhovor o prožité události mezi klientem a blízkými přáteli, rodinou, kolegy. Další specifický druh pomoci je "Debriefing". Zde se jedná o krizovo-intervenční metodu, která představuje specifický styl rozhovoru s jednotlivcem či skupinou. Tento rozhovor má několik fází, které na sebe navzájem navazují. Debriefing mohou vést jak psychologové, tak i kolegové, kteří jsou k tomu proškoleni. Tato forma pomoci je považována za nejefektivnější opatření v ohrožených profesích, jako jsou policisté, hasiči, záchranáři. Konkrétně v těchto profesích se zavádí tzv. „Peer support“ v českém překladu „kolegiální pomoc“. Poslední specifický druh je „Krizová intervence“, která může probíhat telefonicky

⁵⁵ ŠPATENKOVÁ, N., a kol., Krize a krizová intervence. Praha: Grada Publishing a. s., 2017, s. 22-24. ISBN 978-80-247-5327-0.

(linka pomoci), nebo formou osobního setkání klienta a psychologa, což bývá v rámci řešení posttraumatických událostí nejefektivnější.⁵⁶

3.2. Psychologická pomoc u Policie ČR

Dle právní úpravy má na psychologickou péči nárok policista a dále zaměstnanci ministerstva vnitra dle zákon služebním poměru č. 361/2003 Sb..⁵⁷

V rámci psychologické podpory policistům zahájila svou činnost "Linka pomoci v krizi", a to dne 14. listopadu 2002, kdy byla zřízená z důvodu narůstajícího počtu náročných služebních zásahů či značného výskytu sebevražedného jednání v řadách policistů. Linka je provozována v rámci skupiny krizové intervence oddělení vedoucího psychologa z Policejního prezidia. Je převážně určena policistům, zaměstnancům policie, hasičského záchranného sboru, ministerstva vnitra a jejich rodinným příslušníkům. Linku využívají například policisté, kteří použili ve službě služební zbraň. Tato linka je dostupná non-stop.

3.3. Posttraumatická intervenční péče (PIP)

V rámci policie ČR dle závazného pokynu policejního prezidenta č. 21/2009 byly v každém krajském ředitelství vytvořeny tzv. Posttraumační intervenční týmy, které slouží především k tomu, aby poskytovaly psychologické služby policistům po prožití traumatické události či jiné velmi stresující situaci. Přestože bývají policisté po psychické stránce odolnější než civilní občané, výrazně častěji jsou vystaveni zátěžovým situacím, které není snadné po psychické stránce zvládnout. Smyslem PIP je minimalizování rizik, které jsou spojeny s náročným výkonem služby. Každý posttraumační intervenční tým je tvořen interventy z řad policistů, občanských

⁵⁶ ČÍRTKOVÁ, L., SPURNÝ J, Péče o policisty po extrémních stresových situacích. Policista. 2001, č. 12. ISSN 1211-7943.

⁵⁷ TOMEK, Petr. *Zákon o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů: s komentářem, poznámkami a judikaturou*. Olomouc: ANAG, 2007-. Právo (ANAG). ISBN 978-80-7554-234-2.

zaměstnanců PČR a Ministerstva vnitra, policejních psychologů a duchovních, kteří jsou speciálně vyškoleni a prošli akreditovaným výcvikem. Policisté, kteří se rozhodnou využít pomoc formou PIP, si mohou sami vybrat intervenanta PIP, se kterým budou chtít daný problém řešit. O posttraumatickou intervenci může požádat sám policista, jemu blízká osoba, kolega, nebo nadřízený. Pokud se intervenanti o závažné situaci dovědí sami ze svých zdrojů, může být tým PIP proaktivní a iniciativně intervenci sám nabídnout. V daných případech by měl nabídku této péče zprostředkovat pracovník operačního střediska. Základní podmínkou realizace je však vždy souhlas policisty (nebo skupiny policistů), kterého se intervence týká.⁵⁸

⁵⁸ VYMĚTAL, Štěpán a kol. Možnosti psychologické podpory v Policii ČR. Praha: Tiskárna MV, 2010, s 15 - 37. ISBN 978-80-7312-065-8.

B. ÚVOD DO PRAKTICKÉ ČÁSTI

V teoretické části jsme se zaměřili na stres (zátěž) a na stresové situace, se kterými se může každý policista během svého výkonu setkat. Podrobně jsme se zaměřili na konkrétní stresové situace, přesněji viktimogenní situace, které mohou nastat v profesionální činnosti policie. Detailněji je v teoretické části popsána stresová situace za užití služební zbraně. Tyto teoretické poznatky a pojmy nyní v praktické části budeme prakticky využívat.

V praktické části je naším hlavním cílem získat za pomoci řízeného rozhovoru s několika respondenty informace, s jakými viktimogenními situacemi se během své služby setkali a posoudit, zda možnosti poskytované pomoci v rámci PČR jsou dostačující. Pro účely rozhovoru bylo využito čtyř kolegů z útvaru Pohotovostní motorizované jednotky v Praze, kteří se ve své profesní praxi již setkali s mnoha krizovými zákroky, a kteří mohli být obětí viktimizace. V průběhu praktické části zkoumáme možné změny v psychice, které jsou způsobeny vlivem prožití viktimogenní situace jednotlivých respondentů, a které mohou značně ovlivnit jejich chování a možný dopad na výkon služby policistů. Předmětem rozhovoru bude také zjistit, jaké viktimogenní faktory respondenti zažívali během řešení stresové situace, a pokud u jednotlivých respondentů po stresové situaci bylo z jejich strany zjištěno možné trauma, jak se s daným traumatem zvládli vypořádat a zda využili některou z dostupných pomoci, kterou Policie ČR nabízí.

4. Metody průzkumu

V rámci průzkumu praktické části bakalářské práce byla ke sběru dat využita kvalitativní výzkumná metoda, kdy šlo o formu rozhovoru. V průzkumu jsme se zabývali stanovenými průzkumnými otázkami vedoucí k vyhodnocení cíle této práce. Kvalitativní výzkum stanoví výzkumné téma a základní otázky, které jsou stanoveny pro všechny čtyři respondenty totožně.

Ke zjištění informací pro tuto bakalářskou práci bylo využito nenahrávaného rozhovoru mezi autorkou bakalářské práce (dále jen badatelka) a čtyřmi respondenty, kdy rozhovory byly provedeny formou osobního rozhovoru. Osobní rozhovory se všemi respondenty probíhaly na útvaru Pohotovostní motorizované jednotky Praha (dále jen PMJ Praha) se sídlem v Praze 8, v ulici Dáblická 64.

Místo realizace osobních rozhovorů na půdě PMJ Praha bylo zvoleno z důvodu, že sama badatelka je ve služebním poměru u Policie ČR a také služebně zařazena na útvaru PMJ Praha. Na stejném útvaru jsou služebně zařazeni všichni čtyři respondenti. Na přání všech respondentů nebyl rozhovor zaznamenán a jména respondentů, kteří jsou zdrojem informací, nebudou taktéž uvedena. Osobní rozhovor vede badatelka tak, že daným respondentům jednotlivě klade otázky a respondent na ně otevřeně odpovídá. Jedná se o typ rozhovoru, při němž má badatel předem připravenou osnovu a strukturu otázek, ale zároveň nechá respondenta volně hovořit na zadané téma. Celkový počet otázek je celkem 10 a pořadí je předem určeno.⁵⁹

⁵⁹ HENDL, J. Kvalitativní výzkum,(str. 164, 165, 168). Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2

5. Otázky řízeného rozhovoru

Pro provedení výše zmiňovaného průzkumného šetření bylo nezbytné stanovit cíl průzkumu, metody průzkumu, stanovit průzkumné otázky a zajistit respondenty, aby bylo možné průzkum zrealizovat. Badatelka oslovila celkem čtyři kolegy, kteří jsou rozděleni do dvou skupin.

První skupina je tvořena policisty, služebně zařazení na PMJ Praha, jedná se o policisty, kteří již ve službě použili služební zbraň proti ozbrojenému pachateli (policista č. 1, č. 2).

Druhá skupina je tvořena také policisty, ale předmětem jejich psychicky náročného zákroku bylo zažití zátěžové situace, kde nebyla použita služební zbraň proti člověku, ale kontakt se situací, která spadá pod viktimogenní skupinu (policista č. 3. č. 4). Respondenti jsou dále v průzkumu označeni jako Policista č. 1 až č. 4.

Respondenti č. 1, č. 3 a č. 4 jsou policisté s vysokoškolským vzděláním, ve věku nad 30 let, kteří jsou u PČR zařazení více než 8 let. Respondent č. 2 je začínajícím policistou před vykonáním služební zkoušky, sloužící necelé tři roky, který nemá vysokoškolské vzdělání. Tomuto policistovi je 23 let.

Při rozhovoru bylo použito celkem 10 otázek, které byly položeny všem policistům ve stejném pořadí a znění. Odpovědi respondentů jsou pod otázkami uvedeny dle pořadí pod sebou.

5.1. Seznam otázek

- Otázka č. 1

Přibližte situaci, která předcházela zákroku s použitím zbraně, zda se jednalo o řešení oznámení občana či zákrok z vlastní iniciativy? Pokud situace nebyla spojená s použitím zbraně, přibližte jinou zátěžovou situaci. Uveďte dobu trvání služebního poměru u Policie ČR v době zákroku.

- Otázka č. 2

Jaké informace jste měli k dispozici? (od IOS, případně co jste si sami odvodili po obdržení informace a pak při příjezdu na místo)

- Otázka č. 3

Co se na místě dělo v době vašeho příjezdu a jak se chovaly osoby na místě? (Oznamovatel, svědci, atd.)

- Otázka č. 4

Co Vás vedlo k použití zbraně, jak situace gradovala, popř. jiné faktory, které nasvědčovaly, že k použití zbraně dojde? Pokud jste v otázce č. 1 uváděli jinou zátěžovou situaci, uveďte faktory, které Vás značně na místě ovlivňovaly.

- Otázka č. 5

Co jste dále udělal bezprostředně po střelbě? V případě jiné situace, jaké další kroky byly na místě provedeny.

- Otázka č. 6

Jaké byly Vaše první pocity na místě po ukončení zákroku, na co jste v tu chvíli myslel a co se kolem Vás dále dělo?

- Otázka č. 7

S odstupem času, co všechno hodnotíte jako stresové faktory, které Vás nějakým způsobem ovlivnily, a to krátkodobě či dlouhodobě?

- Otázka č. 8

Pokud se u Vás projevily jisté projevy traumatu po daném zákroku, po jak dlouhé době to bylo?

- Otázka č. 9

Jaké faktory či jiné způsoby Vám pomohly zákrok zvládnout?

- Otázka č. 10

Byla z Vaší strany využita pomoc policejního intervenanta nebo jiná psychologická pomoc?

Otázka č. 1

Přibližte situaci, která předcházela zákroku s použitím zbraně, zda se jednalo o řešení oznámení občana či zákrok z vlastní iniciativy? Pokud situace nebyla spojená s použitím zbraně, přibližte jinou zátěžovou situaci. Uveďte dobu trvání služebního poměru u Policie ČR v době zákroku.

Policista č. 1 v rámci této otázky popisoval situaci, která se týkala oznámení občana, kdy muž vyhrožoval, že podpálí bytový dům a následně všechny postřílí. Poté se měl muž před hlídkami Policie ČR ukrýt ve svém bytě a odmítat vyjít ven. V tomto okamžiku se jednalo se o tzv. barikádovou situaci. Při řešení situace muž vyšel ze svého krytu a namířil zbraní na hlídku Policie ČR (členem dané hlídky byl policista č. 1). V této době tento policista sloužil pět let u Policie ČR, zařazen na PMJ Praha.

Policista č. 2 pouze uvedl, že v době oznámení u Policie sloužil necelé tři roky a jednalo se o oznámení, kdy cizí muž se měl nacházet v budově firmy. Do prostor firmy se měl dostat nelegálním způsobem, proto byla na místo přivolána výjezdová skupina pultu centralizované ochrany (dále jen PCO). Na podezřelého muže narazili policisté spolu s pracovníkem ostrahy. Agresor v době před užitím zbraně sebral ze stolu sečnou zbraň, se kterou se rozešel proti hlídce.

Policista č. 3 popisoval situaci, kterou zažil, když byl u Policie ČR zařazen pouze necelé tři roky. Jednalo se o oznámení týkající se úmrtí třináctiletého chlapce na přechodu pro chodce v ulici Radlická na křižovatce s ulicí Butovickou v Praze 5. Mělo se jednat zřejmě o dopravní nehodu. Pro policistu č. 3 to byla velmi zátěžová situace z důvodu prvního mrtvého dítěte, u kterého se nacházel, které přecházelo přechod pro chodce cestou domů ze školy. Na místě se nacházel policista č. 3 se svým kolegou jako první hlídka na místě události. Zraněnému chlapci byla záchranáři

a policisty poskytována rychlá první pomoc, bohužel přes veškerou snahu všech přítomných, se životní funkce chlapce nepodařilo obnovit.

Policista č. 4 uvedl situaci, které nepředcházelo oznámení na tísňovou linku 158, ale předcházelo mu pátrání po vozidle, kdy policista č. 4 se svým kolegou během služby našli dané vozidlo v pátrání. Během řešení situace v radiostanici postřehli, že v městské části Čakovice byla nalezena tři lidská těla bez známek života. Nalezené vozidlo policisté nechali na místě střežit jinou hlídkou PČR a dále pokračovali dle priority k důležitějšímu oznámení, kde bylo skutečně nalezeno tři bezvládných těl bez známek života. V době tohoto zákroku policista č. 4 sloužil u necelých osmnáct let.

Otázka č. 2

Jaké informace jste měli k dispozici? (od IOS, případně co jste si sami odvodili po obdržení informace a pak při příjezdu na místo)

Policista č. 1 pouze popsal, že od integrovaného operačního střediska (dále jen IOS hl. m. Prahy) jim bylo sděleno, že před jejich příjezdem na místo události, se na místě situace nachází jiná hlídka Policie ČR, kdy mělo jít o policisty z útvaru Oddělení hlídkové služby z Prahy II (dále jen OHS Praha II). Nebezpečný muž má být zřejmě uživatelem omamných a psychotropních látek a může být ozbrojen. Žádnými dalšími a podrobnějšími informacemi k nebezpečné osobě hlídky nedisponovaly.

Policista č. 2 odpověděl, že od operačního důstojníka získali s kolegou informaci z PCO a v objektu se má nacházet cizí osoba, kdy mělo jít o muže. Po příjezdu policisty č. 2 s kolegy na místo dále zjistili, že podezřelý muž v objektu u sebe může mít sekeru. Ke konkrétnímu pohybu osoby po areálu, nebo k popisu podezřelého nebylo nic dalšího známo.

Policistovi č. 3 bylo oznámeno skrze integrované operační středisko hl. m. Prahy prostřednictvím radiostanice, že na ulici Radlická došlo k dopravní nehodě se zraněním, střet chodce a vozidla. Pro policistu č. 3 to byly všechny základní informace, které byly zapotřebí před příjezdem na místo. Policista č. 3 již měl

představu o tom, co může od daného zákroku očekávat a že může jít o psychicky náročný zákrok.

Policistovi č. 4 bylo přes operačního důstojníka integrovaného operačního střediska hl. m. Prahy oznámen pouze nález tří osob bez známek života v zalesněném prostoru. Cestou na místo policista č. 4 se svým kolegou kontaktovali oznamovatelku události a zjistili, že se jedná o dvě dospělé soby a jedno dítě v kočárku. Na místě bylo od první hlídky na místě zjištěno, že se jedná zřejmě o násilnou smrt. Až osobně policista č. 4 zjistil, že jde o střelná zranění. Na toto místo vyrazil policista č. 4 se všemi základními informacemi nasvědčujícími, že bude v kontaktu se zemřelými osobami, tudíž může být posléze viktimizován.

Otázka č. 3

*Co se na místě dělo v době vašeho příjezdu a jak se chovaly osoby na místě?
(Oznamovatel, svědci, atd.)*

Policista č. 1 popsal, že se na místě již nacházela hlídka PČR OHS II, která byla o patro níže, hned pod bytem agresivního muže a bála se jít dál. Ostatní svědci se v době příjezdu v bezprostředním okolí nenacházeli.

Policista č. 2 s úsměvem uvedl, že se na místě nic zvláštního nedělo, jednalo se o normální situaci, ke které jezdí policisté běžně, navíc s tím, že obvykle se nejedná o vloupání do objektu, ale o chybu zařízení PCO.

Policista č. 3 s neutrálním výrazem popisoval událost, na kterou dorazil chvíli po kolizi vozidla s chodcem. Řidič osobního vozidla, který srazil chlapce na přechodu, ponechal vozidla v místě, kde zastavil, byl v šoku, ale se složkami IZS spolupracoval. Policista č. 3 s kolegou okamžitě vytáhli veškeré zdravotnické vybavení, které měli u sebe ve vozidle včetně AED a ihned se věnovali zraněnému chlapci. Asi minutu po hlídce Policie ČR na místo dorazila Zdravotnická záchranná služba hl. m. Prahy (dále jen ZZS hl. m. Prahy) ze stanice Jinonice. Svědci se na místě události chovali slušně,

nezasahovali do zásahu složek IZS. Žádný ze svědků události, ani policistů nevyžadoval příjezd interventa PČR.

Policista č. 4 uvádí, že na místě byli pouze policisté a oznamovatelka. Na místě bylo hned vymezeno území, kde probíhá zákrok PČR policejní páskou, tudíž byl na místo k zemřelým osobám zamezen přístup kolemjdoucím. Oznamovatelka byla v šoku a zasahující hlídka, která byla na místě jako první, navíc zkušených policistů, byla rovněž v šoku od samotného začátku zákroku. U jednoho z policistů na místě došel údajně šokový stav tak daleko, že měl postřehnout u jedné osoby pohyby hrudníku, potažmo dýchání. Z toho důvodu policista č. 4 spolu se svým kolegou, započali první pomoc spojenou s život zachraňujícími úkony. Oznamovatelka ani policisté na místě, po jejich příjezdu, však nevyžadovali příjezd interventa, což bylo na místě opakovaně nabízeno.

Otázka č. 4

Co Vás vedlo k použití zbraně, jak situace gradovala, popř. jiné faktory, které nasvědčovaly, že k použití zbraně dojde? Pokud jste v otázce č. 1 uváděli jinou zátěžovou situaci, uveďte faktory, které Vás značně na místě ovlivňovaly.

Policista č. 1 popsal, že daný muž na policistu č. 1 namířil zbraň se slovy: „a vás se mám bát?“ Z důvodu obavy o život a zdraví respondenta – policisty č. 1 a dalších policistů na místě, došlo k použití služební zbraně.

Policista č. 2 se vzhledem aktuálnímu prověřování daného zákroku ze strany Generální inspekce bezpečnostních sborů (dále jen GIBS) nemůže vyjádřit.

Policista č. 3 konkrétně uvedl: „Co mě asi ovlivnilo je skutečnost, že se dle výpovědi svědků jednalo o slušného chlapce, který se vracel domů ze školy, šel po přechodu, nedělal nic špatného a zemřel.“ Navíc se u policisty č. 3 jednalo o první fatálně zraněné a později zemřelé dítě, se kterým se setkal a které ošetřoval.

Dle policisty č. 4 jej při řešení velmi zátěžové situace ovlivnil faktor, že se jedná o násilnou smrt za užití střelné zbraně. Konkrétně při odpovědi uvedl velmi detailně

popis místa činu ve znění: „*smrt dítěte, které bylo popraveno třemi výstřely přímo v kočárku*“, dále k tomu dodal, že kočárek je dítětem považováno za základ bezpečnosti a jeho přirozené a bezpečné prostředí, kde se má dítě cítit vždy jako doma u rodiny.

Otázka č. 5

Co jste dále udělal bezprostředně po střelbě? V případě jiné situace, jaké další kroky byly na místě provedeny.

Odpověď na výše uvedenou otázku je již částečně zmíněna a zodpovězena ve výzkumné otázce č. 2, i přesto policisté č. 1 až č. 4 k odpovědi na výzkumnou otázku č. 5 dodali další užitečné informace.

Policista č. 1 popisuje situaci velmi intenzivně, kdy si přesně vzpomíná, že po použití služební zbraně proti člověku (podezřelému ozbrojenému muži), cítil strojovou automatizaci ze strany svého těla, kterou připisuje ke svalové paměti a výcviku. Dále uvádí, že policistu č. 1 silně bolelo břicho, kvůli čemuž si myslel, že byl sám zasažen výstřelem střelné zbraně ozbrojeným agresorem. Dále byla provedena prohlídka prostor v okolí zasaženého muže, poskytování první pomoci zraněnému muži, kterému byla samozřejmě přivolána ZZS hl. m. Prahy. V poslední řadě zajištění místa činu pro další úkony vyšetřování události ze strany Služby kriminální policie a vyšetřování (dále jen SKPV).

Policista č. 2 pouze uvedl, že ihned po střelbě zkontroloval sebe, svého kolegu a pachatele, proti kterému byla použita služební zbraň. Pachateli ihned poskytl první pomoc, přivolal na místo další hlídky PČR a také ZZS hl. m. Prahy.

Policista č. 3 popisoval, že silně vnímal smutek a smíření řidiče osobního vozidla se situací. Nechtěl nikam z místa odjíždět, nesnažil se posléze žádné okolnosti nehody skrývat. Z pohledu policisty č. 3 samozřejmě člověk vnímá stres z důvodu snahy okamžitě pomoci zraněnému dítěti. Při tomto zákroku provedla ZZS hl. m. Prahy

nadstandardní zákrok, kdy věnovala resuscitaci dítěte hodně snahy a času, bohužel neúspěšně.

Policista č. 4 primárně uzavřel místo činu pro všechny včetně nově příchozích policistů. Na místo zakázal vstup policistům z místního oddělení, které mělo danou situaci ve své místní příslušnosti. Policista č. 4 na místě činu zůstal sám a vyžadoval tento stav až do příjezdu Stálé výjezdové skupiny SKPV (dále jen SVS SKPV). Důvodem takového rozhodnutí a úkonu policisty č. 4 bylo ušetření psychické újmy policistům, kteří se nacházeli na místě události a naopak využití sil a prostředků k zajištění místa činu. Hlídka, která dorazila na místo jako první, byla dle respondenta č. 4 psychicky zasažena celou událostí, tudíž bylo žádoucí nerozšiřovat stavy policistů, kteří by mohli mít podobné psychické potíže. Později byla hlídce poskytnuta psychologická pomoc.

Otázka č. 6

Jaké byly Vaše první pocity na místě po ukončení zákroku, na co jste v tu chvíli myslel a co se kolem Vás dále dělo?

Policista č. 1 k otázce uvedl, že úplně na konci události cítil radost z toho, že žije. Tenhle pocit připisoval asi „vyplavení“ hormonů štěstí.

Policista č. 2 popsal pocity tak, že v tom okamžiku, kdy bylo po střelbě ze služební zbraně, vnímal jen chaos kolem sebe. Jediná věc, na kterou hned myslel, byla, zda jsou s kolegou oba v pořádku a nezraněni.

Policista č. 3 uvedl, že během řešení situace na místo přijel lékař, který konstatoval smrt dítěte, poté bylo tělo dítěte z místa odvezeno. Policista č. 3 při klasickém postupu Policie ČR už jen přemýšlel nad posledním a nejtěžším úkolem policistů – vyrozumění rodičů o úmrtí jejich syna, což bylo posléze zrealizováno kolegy z místního oddělení PČR.

Policista č. 4 popsal, že měl vztek, myslel na své dvě děti. V tom momentu mu nebylo nejlépe a do současnosti ho daná situace poznamenává. Na místě policistu č. 4

kontaktovala psycholožka, avšak její pomoc na místě odmítl. Policista č. 4 událost dále popisuje, že doufá, že takovou psychickou zátěž už nebude muset nikdy podstoupit, a to jak v profesním, tak i v soukromém životě.

Otázka č. 7

S odstupem času, co všechno hodnotíte jako stresové faktory, které Vás nějakým způsobem ovlivnily, a to krátkodobě či dlouhodobě?

Policista č. 1 ze svého pohledu velmi negativně vnímá jednání tehdejší inspekce Ministerstva vnitra (dále jen Inspekce MV). Zato naopak velmi pozitivně vnímal jednání svých nadřízených, kteří mu dle slov policisty č. 1 poskytli veškerý možný servis ve všech ohledech, a to jak po stránce intervence, tak i po právní stránce.

Policista č. 2 popsal, že se zatím necítí být nikterak ovlivněn. Možná jen krátkodobě, a to jednáním pachatele, které bylo na místě velmi rychlé. Po uváděné zkušenosti je nyní více opatrný, očekává nebezpečí v běžných zákrocích, snaží se při své službě nenechat nic náhodě.

Policista č. 3 s odstupem času situací hodnotí jako zcela zbytečnou smrt dítěte z důvodu spěchu a předjíždění řidiče v místě, kde nelze předjíždět. Dlouhodobě to policistu č. 3 asi ovlivnilo v jeho stylu řízení, kdy při řízení vozidla nespěchá kvůli ušetřené vteřině v provozu, zbytečně neohrožuje sebe, ani další účastníky provozu. V době po zákroku, v řádu několika dní se policistovi č. 3 mezi myšlenky vmísil zemřelý chlapec, o kterém přemýšlel. K potlačení myšlení o dané situaci policistovi č. 3 pomohla aktivní náplň práce, sportování, trávení času s kamarády/kolegy. Po uplynutí několika let už u policisty č. 3 není známo žádné dlouhodobé ovlivnění uvedeným zákrokem.

Policista č. 4 zhodnotil za hlavní stresový faktor pohled na dítě se střelným zraněním a dále poloha zastřelených rodičů. Postupem času policistovi č. 4 pomohlo, že mu byl sdělen důvod z dopisu na rozloučenou, který byl nalezen v bytě zemřelých. Pomohlo mu to převážně k urovnání si vlastních myšlenek, protože se dověděl důvod spáchání

takto závažného činu. Policistovi č. 4 pomohlo vědomí, že ochránil ostatní policisty od pohledu na mrtvá těla, tudíž od možných psychických potíží.

Otázka č. 8

Pokud se u Vás projevíly jisté projevy traumatu po daném zákroku, po jak dlouhé době to bylo?

Policista č. 1 uvedl, že projevy traumatu přišly až po delší době, a to v řádu dvou let. Trauma u policisty č. 1 se objevilo v souvislosti s občasným požitím alkoholu. Jelikož Inspekce MV danou situaci řešila po dobu tří let, intenzivní zážitek byl policistovi č. 1 pravidelně připomínán.

Policista č. 2 odpověděl, že žádné trauma dosud necítí.

Policista č. 3 popsal, že se u něj trauma neprojevilo, kdy myšlenky upnuté k danému zákroku po dobu několika dní nepovažuje za trauma.

Policista č. 4 velmi krátce odpověděl, že trauma z události trvá stále, připisuje to k tomu, že sám má doma dvě malé děti, které mu nevědomky událost občas připomínají.

Otázka č. 9

Jaké faktory či jiné způsoby Vám pomohly zákrok zvládnout?

Policista č. 1 a policista č. 2 uvedli totožnou odpověď, že jednoznačně jim pomohly k úspěšnému dokončení zákroku proti ozbrojenému pachateli výcviky, kterými prošli během své služby u Policie ČR na útvaru PMJ Praha.

Policista č. 3 celou situaci probral s kolegy, nadřízený policistovi č. 3 nabídl interventa, který byl odmítnut.

Policista č. 4 uvedl heslovitě několik bodů: „*zkušenost, správná rozhodnutí, zkušený parták, vybavení*“. Tyto hodnoty mu dovolují překonávat silné stresové zážitky s lehkostí a snahou nebrat si je do svého osobního života.

Otázka č. 10

Byla z Vaší strany využita pomoc policejního intervenanta nebo jiná psychologická pomoc?

Všichni dotazovaní respondenti shodně uvedli v rámci rozhovoru stejnou odpověď, kdy jim byla psychologická pomoc nabídnuta ze strany Policie ČR, avšak z jejich strany nebyla využita. Psychologická pomoc byla pouze využita u hlídky, která se jako první střetla s několika mrtvými osobami v zalesněné oblasti v Čakovících, o čemž hovořil policista č. 4.

6. Vyhodnocení terénního průzkumu

Shromažďování informací z řad respondentů bylo realizováno formou kvalitativního výzkumu, a to řízeným rozhovorem. V rámci řízeného rozhovoru byli představeni čtyři respondenti - policisté, se kterými byl řízený rozhovor uskutečněn. Jednalo se o policisty, kteří jsou služebně zařazeni na Pohotovostní motorizované jednotce v Praze. Prvními průzkumnými otázkami bylo zjišťováno, s jakou konkrétní viktimogenní situací se ve službě setkali. U všech dotazovaných jsme nad rámec dotazování zjistili, že se do krizové situace dostali buď svým proaktivním přístupem a rychlou reakcí na rádiovou komunikaci, nebo byli na určité místo vysláni operačním důstojníkem.

Jak jsme se přesvědčili v průběhu terénního zkoumání, častým stresorem pro policisty mohou být zákroky, při kterých bylo použito služební zbraně, případně jiné donucovací prostředky policistou proti nebezpečnému pachateli. Dále se pak může jednat o přítomnost policisty na závažných zákrocích, kde se nachází více zraněných osob, nebo těžce zraněné osoby, případně fatální zranění dítěte, což bylo popisováno v rámci řízeného rozhovoru s respondentem.

Ze získaných informací lze vyvodit, že policista č. 1 a policista č. 2, kteří při svém zákroku využili služební zbraně, nevěděli, že pachatelé jsou ozbrojeni střelnou zbraní či jiným předmětem, tudíž do příjezdu hlídky na místo přímo neočekávali, že se dostanou do natolik rizikového zákroku, kde byl ohrožen život a zdraví policistů a dalších osob. Nemožnost přípravy policistů na takto závažný a nebezpečný zákrok, který navíc skončil použitím služební zbraně, může umocňovat riziko ovlivnění policistů viktimogenní situací.

Z uvedení konkrétních viktimogenních situací policisty č. 3 a policisty č. 4 bylo zjištěno, že před příjezdem na místo, jim bylo ze strany operačního důstojníka sděleno několik základních informací o situaci na místě. U policisty č. 3 se jednalo o úmrtí třináctiletého chlapce na přechodu pro chodce po střetu s vozidlem. U policisty č. 4 šlo o oznámení úmrtí tří osob, kdy jednou z poškozených osob mělo být dítě.

Díky předem získaným informacím se tak měli policisté možnost připravit se na psychicky obtížnější zákrok, a to ještě v době před jejich příjezdem. Vzhledem k tomu, že se jednalo o oznámení, kde došlo k usmrcení dítěte vlivem dopravní nehody, nebo vlivem střelného zranění, považujeme tyto události z viktimogenního hlediska za psychicky extrémně náročné. Přestože policisté věděli, k jaké události směřují, riziko ovlivnění policistů viktimogenní situací, je i zde vysoké.

K otázkám týkajících se pocitů policistů bezprostředně po použití střelné zbraně, bylo v tomto výzkumu zjištěno, že policista č. 1 po použití služební zbraně proti pachateli pociťoval strojovou automatizaci, kterou připisuje výcvikům, kterými během své služby u Policie ČR prošel. Pro policistu č. 1 byl zářející pocit bolesti v oblasti břicha, který si ihned uvědomoval, kvůli kterému si prvotně myslel, že byl zasažen výstřelem ze střelné zbraně pachatele. Policista č. 2 po použití střelné zbraně proti ozbrojenému pachateli sekerou sám překvapivě uvedl, že prvotně jakékoliv pocity nepociťoval. Policista č. 1 a č. 2 se shodují v tom, že vlivem četnosti výcviků na útvaru PMJ Praha podvědomě věděli, jaké další úkony po použití střelné zbraně proti pachateli učinit. Vzhledem k jejich připravenosti a psychické odolnosti nebyli svými zákroky traumatizováni. V době po zákroku bylo oběma respondentům nabízena pomoc ze strany psychologů, interventů, která byla opakovaně odmítnuta. Policisté tímto v rámci rozhovoru uvedli, že možnosti psychologické pomoci v rámci PČR jsou dostačující.

K výzkumným otázkám policistům č. 3 a č. 4 bylo zjištěno, že stresová situace, která je spojená s úmrtím dítěte, je velmi náročná pro každého policistu. Z odpovědí policisty č. 3 bylo zjištěno, že při řešení situace dle policejního postupu, si policista uvědomuje, že nedílnou součástí takové situace je vyrozumění rodičů o úmrtí syna, tudíž nepociťoval pocity úzkosti, návalu stresu, ani jiné psychické problémy. Dle policisty č. 4 byla popisovaná událost nejvíce stresující za celou jeho kariéru u Policie ČR. Nicméně oba policisté pracovali na zvládnutí prožitých viktimogenní situace formou komunikace s kolegy v rámci uzavřené policejní komunity, tudíž nabízená odborná

psychologická pomoc nebyla zapotřebí. Respondenti č. 3 a č. 4 tedy v rámci rozhovoru shodně uvedli, že specializovanou podporu psychologů by v jiných situacích využili, avšak po zmíněných zákrocích necítili potřebu intervence.

V závěru rozhovoru zmínil respondent č. 4, že z dlouhodobého hlediska jej traumatizující situace poznamenává, a to v jeho osobním životě. K této myšlence dále doplnil, že z prožité viktimogenní situace nepocituje stres, ale připomíná se mu popsaná událost při kontaktu s jeho vlastními dětmi. Žádné další pocity, nebo projevy psychologického problému necítí. V rámci psychologické pomoci policista č. 4 zvolil pomoc v podobě rozhovoru se svými kolegy a přáteli na útvaru PMJ Praha mimo pracovní dobu, čímž využil metodu zvanou "Defusing". Z psychologického hlediska se u kolegy neprojevila PTSP, jelikož nebyly naplněny její znaky.

Z odpovědí respondentů jsme zjistili, že mnoho traumatizujících událostí řeší policisté převážně sami mezi sebou, a to v nejbližším kruhu přátel, v rámci svého policejního oddělení. Odbornou pomoc si pro překonání viktimogenní situace běžně nežadají, naopak využívají metod svépomoci, jako je defusing. Z tohoto důvodu bych doporučila zajistit policistům pravidelnou přednáškovou činnost ze strany policejních psychologů, čímž si mohou policisté vštípit základy nutné k efektivní pomoci svým kolegům, případně sami sobě. Mezi mé další doporučení patří také zvýšení četnosti výcviků se zaměřením na modelové případy, které se týkají navození stresových viktimogenních situací, kterými by byli policisté prováděni. Zařazení těchto výcviků považuji za důležité, zejména z důvodu zaznamenaných odpovědí od respondenta č. 1. Tento výslovně uvedl, že úspěšné zvládnutí viktimogenní situace, při které proti pachateli využil služební zbraně, včetně úkonů po použití služební, přisuzuje pravidelným výcvikům, kterých se v rámci služební přípravy pravidelně účastní.

7. Závěr

Mezi hlavní cíle teoretické části této bakalářské práce, bylo uvést čtenáři pojem oběť a dále typologie oběti, kdy jsme při objasňování pojmu využili i právních předpisů. Dále jsme uvedli pojem viktimologie, konkretizovali a vysvětlili viktimogenní situace, do kterých se může policista během své služby dostat, a v návaznosti na další kapitoly jsme zjistili, jakou psychologickou pomoc může policista, v případě potřeby, žádat. V teoretické části jsme si dále vymezili negativní a tíživé pocity, které u policisty při řešení každodenních stresujících služebních zákroků mohou vzniknout a tím ohrožovat výkon jeho služby, případně ovlivnit i jeho osobní život. Tíživé pocity mohou samozřejmě zasáhnout i osoby mimo Policii ČR, kdy stresory mohou být pro různé osoby individuální.

Druhá část teoretické části je tvořena stručným vymezením pojmů stres a zátěž při práci policisty České republiky. Jednu z podkapitol tvoří specifický pojem policejní stres, se kterým se setkávají policisté v rámci řešení zátěžových situací. S podobným stresem se také setkávají hasiči nebo také záchranáři, kteří se dostávají do podobných, velmi zátěžových situací, ke kterým se běžný člověk dostává jen zřídka. Dále byly zmíněny stresové zdroje, které u policistů mohou vyvolat tíživé pocity (deprese, posttraumatická stresová porucha).

V současné době můžeme běžně pozorovat zvyšující se míru agresivity pachatele vůči jiným lidem, ale i policistům, a to jak verbálně, tak i fyzicky. Tento jev bývá často zaznamenán a šířen za pomoci sociálních médií. S těmito agresivními osobami bývají policisté v denním kontaktu, kdy čelí jejich projevům. O této problematice jsme hovořili v druhé kapitole v teoretické části.

Spousta policistů žije v přesvědčení, že během své služby nemohou být nikým, ani ničím ohroženi na životě a zdraví. Tito policisté si vůbec neuvědomují dopady náročných zákroků na jejich psychiku. Prožitou krizovou situaci si vůbec nepřipouští, snaží se nevnímat příznaky psychických problémů, což může mít v budoucnu vliv na jejich budoucí výkon služby či jednání v jiných závažných situacích, ať už ve službě,

nebo v době osobního volna. V dlouhodobém spektru se může jednat o změny chování osoby v podobě vzniku depresí, posttraumatické stresové poruchy apod.

V průběhu průzkumu k této práci jsme zjistili, že služba policistů je specifická zejména v tom ohledu, že každý policista reaguje na jednotlivé viktimogenní situace individuálně a nedá se tak odhadnout, jaký dopad bude mít daná událost na jeho psychiku. V rámci zvládnání psychické zátěže může být policista průběžně připravován na stresové události, kdy ani tento trénink nemůže s jistotou zaručit celkovou obranu policisty před posttraumatickým syndromem, případně jinými problémy. Tato příprava může tak být pouhým tréninkem na to, jak zvládat krizové události a jak se stresem pracovat.

V závěru této bakalářské práce jsme tedy zjistili, že se policisté při výkonu služby mohou snadno dostat do velmi zátěžových viktimogenních situací, ve kterých musí okamžitě jednat, rozhodovat. Prožitou situaci musí policisté na místě zvládnout, případně předat dalším orgánům v rámci šetření události, nicméně s psychickým nátlakem, který si v rámci události prožili, si musí buď poradit sami, nebo si o odbornou pomoc sami říct. V rámci této bakalářské práce jsme si uvedli několik metod, kterými lze samostatně zvládnout prožitá traumata, navíc jsme zjistili, že PČR poskytuje služby krizové intervence, nebo odbornou psychologickou péči ve formě psychologické intervenční péče (PIP), kterou v současné době disponuje každé z Krajských ředitelství Policie ČR. V případě potřeby existuje také linka pomoci v krizi, na kterou se může obrátit každý policista. Při vypracování práce jsme se věnovali stanovenému cíli, který se týkal zjišťování konkrétních zátěžových situací, do kterých se policisté dostali, kdy bylo posléze zjišťováno, zda měli možnost využít krizového interventa, případně jinou dostupnou psychologickou pomoc a zda jsou poskytované psychologické služby dostačující. Tímto jsme výzkumem zjistili a ověřili, že možnosti poskytování intervenční péče policistům zasaženým viktimogenní situací jsou v rámci PČR snadno dosažitelné, kdy má každý policista vícero možností, kam se obrátit pro odbornou pomoc.

8. Seznam použité literatury

Knižní zdroje:

BOUKALOVÁ H., GILLERNOVÁ I. a kol., Kapitoly z forenzní psychologie. Praha: Karolinum, 2020, ISBN 978-80-246-4461-5.

BYDŽOVSKÝ J. Stres a posttraumatická stresová porucha u pracovníků záchranných složek. Rescue report. 2011, roč. 13, č. 6, ISSN 1212-0456

ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Joža SPURNÝ. Péče o policisty po extrémních stresových situacích. Kriminalistika. Praha: Ředitelství služby kriminální policie, 2001, ISSN 1210-9150.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 114-115. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-86473-86-4.

DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-109-7.

GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. Kriminologie. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, ISBN 978-80-7478-614-3.

HENDL, J. Kvalitativní výzkum, (str. 164, 165, 168). Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. Psychologie zdraví. Praha: Portál, 2001. ISBN 8071785512.

KŘIVOHLAVÝ, J., Psychologie zdraví. 3. vyd., Praha: Portál, s. r. o., 2009, ISBN 978-80-7367-568-4.

MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. Kriminalistika. 2., přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2004, Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 8071798789.

NOVOTNÝ, F., a kol. Trestní právo procesní. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-677-4.

NOVOTNÝ, Oto. Kriminologie. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, ISBN 80-7357-026-2.

PAULÍK, K., Psychologie lidské odolnosti. Praha: Grada Publishing, a. s., 2017, ISBN 978-80-247-5646-2.

PEŠEK, Roman a Ján PRAŠKO. Syndrom vyhoření: jak se prací a pomáháním druhým nezničit: pohledem kognitivně behaviorální terapie. V Praze: Pasparta, 2016. ISBN 9788088163008.

SOCHŮREK, Jan. Nástin vybraných problémů viktimologie. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003, ISBN 80-7083-745-4.

ŠTĚFÁNIK, O., Oběti trestných činů a viktimologie. Státní zastupitelství. 2010, ISSN 1214-3758.

ŠTEFUNKOVÁ, Michaela. *Oběti kriminality: poznatky z viktimizační studie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019, Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-174-5.

ŠTEINBACH, Miroslav. Zákon o Policii České republiky: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-193-6.

Trestní předpisy: redakční uzávěrka, Ostrava: Sagit, 2010, ÚZ. ISBN 978-80-7488-111-4.

VELIKOVSKÁ, M., Psychologie obětí trestných činů. Praha: Grada Publishing, a. s., 2016, ISBN 978-80-247-4849-8.

VLÁŠKOVÁ L. Žebříček náročných policejních situací aneb proč nepodceňovat péči o sebe při policejní práci. *Drugs & Forensics bulletin* Národní protidrogové centrály. 2019, r. 25, ISSN 1211-8834.

VOKUŠ, Jiří. Policie České republiky: Police of the Czech Republic : pomáhat a chránit. Praha: Policejní prezidium České republiky, 2010. ISBN 978-80-254-6098-6.

Elektronické zdroje:

internimedicina: stres, eustres a distres. Dostupné z: <http://www.internimedicina.cz/> [online]. Praha, 2008 [cit. 2023-03-05].

ZIETLOW, B., Representative Studies on Victimization: Research Findings from Germany [online]. Germany: Dirk Baier and Christian Pfeiffer, Nomos Verlagsgesellschaft mbH, 2016. [cit. 28.11.2021]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/j.ctv941sz3.9>

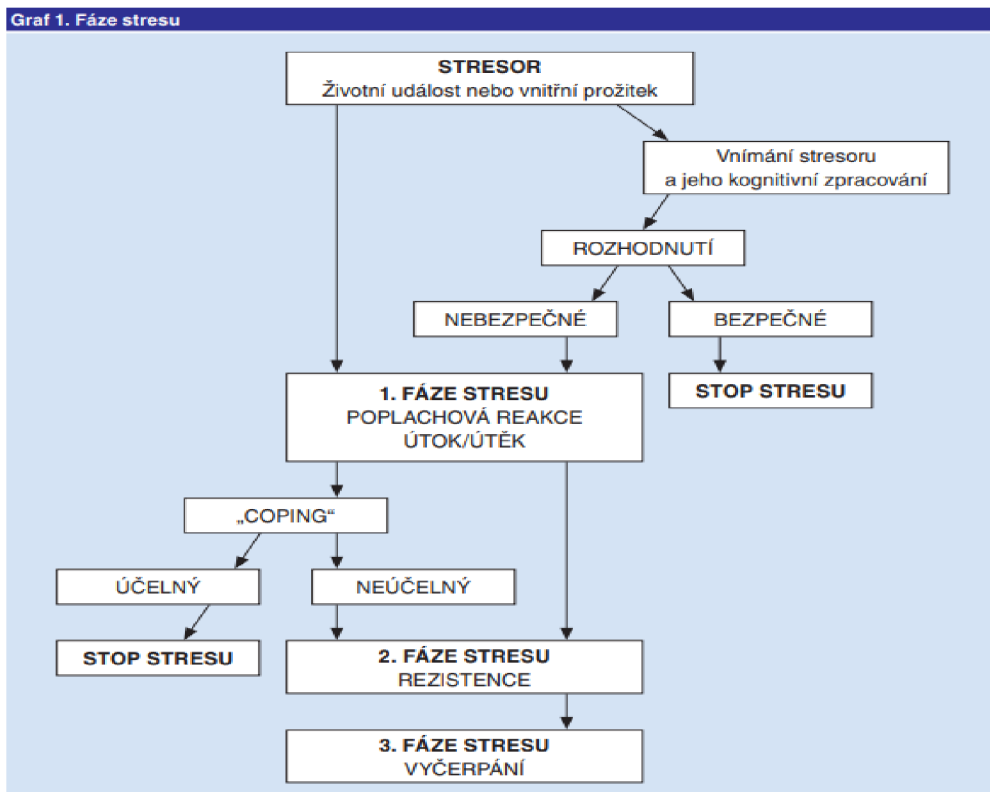
Ebozp.vubp.cz: Bossing [online]. [cit. 28.02.2023]. Dostupné z: <https://ebozp.vubp.cz>

Právní předpisy:

Zákon č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestného činu

Zákon č. 273/2008 Sb., zákon o Policii ČR

9. Seznam příloh

Obrázek č. 1 - Fáze stresu

10. Seznam použitých zkratk

GIBS – Generální inspekce bezpečnostních sborů

HZS – Hasičský záchranný sbor

IOS – Integrované operační středisko

MV – Ministerstvo vnitra

OHS – Oddělení hlídkové služby

PCO – Pult centralizované ochrany

PČR – Policie české republiky

PMJ – Pohotovostní motorizovaná jednotka

PST – Post Shooting Trauma

PTSP – Posttraumatická stresová porucha

SKPV – Služba kriminální policie a vyšetřování

ZZS – Zdravotnická záchranná služba